

Generøsitet og modvækst

Med den største recession i nyere tid står det klart selv for økonomer at det gamle paradigme om vækst for vækstens egen skyld ikke længere er gangbar mønt. Vi ved alle at dette er uforeneligt med planetens grundbetingelser, men det er svært at forholde sig til denne indirekte og abstrakte erkendelse.

ALEXANDER CARNERA
Forfatter og essayist, København.

I sin bog Fornuftig modvækst viser den franske forfatter Serge Latouche at tanken om bæredygtighed er utilstrækkelig, hvis ikke den baserer sig på en besindig modvækst. Modvækst indebærer ikke at man er imod vækst, men at man er for en besindig og fornuftig omgang med vækst. «Målet er et samfund, hvor man lever bedre, alt mens man arbejder og forbruger mindre,» skriver Latouche. Begrebet 'bæredygtig udvikling' giver først da mening, mener Latouche. Når bæredygtig udvikling står alene, fremstår den som blot en sprogbrug der konverterer til teknologi bryster sig af at kræve mindre energi. Således fremstår den for staten og virksomhederne, ifølge Latouche, som et ideologisk fix hvor man bevarer profitterne men undgår at ændre vaner og kurs. «Det drejer sig stadig om at pynte på etiketten frem for at ændre indholdet,» skriver Latouche.

Man løser ikke de sociale problemer i verden uden at ændre på økologiens krise og de levestandarder og vaner der er forbundet med den. Vi har derfor, som Latouche påpeger, brug for en anden form for vækst der hviler på en helt anden logik end den økonomiske tænkning, der hviler på en grundlæggende begrænset og isoleret logik der bag matematiske beregninger skjuler en ligegyldighed overfor biologiens og termodynamikkens love. «Tror man virkelig, at ubegrænset vækst er mulig på en afgrænset planet?» spørger Latouche retorisk.

Modvækstens besindige logik baserer sig på en konkret utopi og en almen og udvidet logik for mellemmenneskelig produktion. Serge Latouche opridses følgende punkter for denne utopi: At etablere et økologisk fodspor, der er lig med eller mindre end én planet, hvilket vil sige en materiel produktion svarende til årene 1960–1970, ved nedskæring af mellemliggende forbrug (transport, energi, emballage, reklame), uden at røre ved det endelige forbrug; fremme lokal produktion, herunder landbrug og detailproduktion; bruge produktionsoverskud til at reducere arbejdstid og skabe jobs. På 200 år er produktiviteten per time blevet tredive gange større i de rige industrilande, mens individernes arbejdsdag kun er blevet halveret. Kunsten er at dele arbejdet og udvide fritiden. Produktion af sociale goder som venskab og fællesskab skal stimuleres,

fordi forbrug af disse mindsker ikke den disponible lagerbeholdning, tværtimod. Dette er blot nogle af punkterne der handler om at reevaluere vores forståelse af værdier der ikke længere ser knaphed som en mangel der skal overvindes gennem mere produktion, men gennem omfordelelse og mådehold, ifølge Latouche.

BANALISERING AF LIVET

Modvækstens tanke om genbrug, genanvendelse og langsomhed vil først slå igennem når vi gentænker vores forståelse af produktion og arbejde. «Betingelsen for at ændre vores måde at tænke på er, at vi generobrer den 'fri' tid,» mener Latouche. Først ved at gøre os fri fra arbejdsplidderlighedens svøbe kan modvækstens resultater bære frugt. Overalt hører vi at vækst er den eneste modgift mod permanent arbejdsløshed. Men reduktion af den tvungne arbejdstid er en nødvendig betingelse for at komme ud af en model, der kræver mere og mere arbejde. Øget arbejdstempo er med til at fjerne os fra en etisk og social erfaringsudveksling der vokser ud af det langsomme møde med hverdagsligheden og grundigheden. «Betingelserne for en ny form for rigdom er at lade den tid vokse der gør det muligt for borgerne at udfolde sig i det politiske, private og kunstneriske liv, såvel som i leg eller meditation,» skriver Latouche.

Max Weber talte om at det moderne industrisamfund var endt i en af-fortryllet af verden. Snarere er det, som Serge Latouche skriver, endt i «en banalisering af tingene». Man banaliserer livet når man siger at det handler om antallet arbejdstimer og ikke den mening og værdi arbejdet indtager. Man banaliserer livet når man professionaliserer, industrialiserer og kommerialiserer den frigjorte tid, også kaldet fritid, i stedet for at satse på udviklingen af selvstændige aktiviteter der gør det muligt at styrke og udfolde sig selv som menneske og engagerer borger. Kunstig overflod, kunstigt opbyggede behov som masseturisme og konstant ny teknologi ødelægger evnen til at forundres over livets gave og menneskets håndværksmæssige dygtighed. Man banaliserer livet når man betragter skolen som en institution der udleverer barnet til konkurrencens verden og ikke et «værksted for medborgerskab», som den amerikanske pædagog

John Dewey udtrykte det.

Få har beskrevet denne banalisering af livet og dens indgroede menneskesyn klarere end den nu afdøde danske digter Inger Christensen. I essaysamlingen Del af labyrinten gjorde hun opmærksom på hvordan Vestens uhyggelige fokus på selvrealisering og vækst, har skabt en virkelighed vi ikke længere kan genkende. I et forsøg på at vriste sig fri af denne spændetrøje, påkaldte hun sig en *afrealisering*. Det skal ikke forstås som en modsætning til realisering, hvor man ingenting ønsker eller ingenting former, men som en indstilling til tilværelsen der tager fat om roden på den virkelighedsfølelse der styrer vores syn på al realisering. Ordet «realisering» kan bruges om alt lige fra realisering af mine drømme, realisering af mit indbo eller realiseringen af mig selv. Uanset hvilken variant man vælger er den styret af trygheden ved at leve i omsætningen af det synlige resultat ved denne realisering. «At leve for denne realisationsproces giver en tryghed fordi man får en synlig magt over tingene,» skriver Christensen.¹ Denne begrænsede realiseringstrang synes at være drivkraften i al arbejdsmarkeds-politik og moderne arbejdsliv. En realiseringssfeber der dyrker et individorienteret sprog.

FORUNDRINGEN

Afrealisering hviler på det simple, men vanskelige budskab om at frihed ikke begynder med et 'jeg' der genkender sig selv og der kommer til genkendelse om sig selv, som siger «nu er jeg fri», «nu realiserer jeg mig selv». Jeg-et er blot stedfortræder for en given verden, det konstante mødested med naturens evigt pulserende rum, hvis fælles selvopretholdelse vi først kommer til forståelse af gennem forundring. Mens selvrealisering handler om at genkende sig selv, handler afrealisering om at genkende verden som den finder sted i forundringens møde. Der er tale om en af-realisering, fordi det ikke er mig der realiserer mig selv, men en langt større og mere forbindende bevidsthed der kommer til udtryk gennem mig, gennem de ord jeg bruger og den forståelse der opstår i samspillet med det konkrete møde og det stof, mener Christensen. Menneskets fokus på realisering er paradoksalt nok en indsnævring af vores verden. Sproget for

vækst og realisering har forført os, som Christensen viser, i en gal retning: Når jeg realiserer mig selv i mit arbejde, må jeg forestille mig en skjult hemmelighed, noget uforklarligt, som kan overflyttes til udviklingen, økonomien og fremskridtets menneskeskabte verden. Konsekvensen er at vi forbinder vækst med kapitalens virkelighedsbillede hvor væksten ikke længere er bundet til sin funktion, som er den at være billede for menneskets skelnen mellem det gode og det onde, godt og dårligt i verden: «Det egentlige opgør kan ikke længere udtrykkes i forholdet mellem kapital og arbejde, (...) men i forholdet mellem kapital og energi. [...] Så længe vi identificerer os med lønarbejdet og dermed drømmen om det vi kan købe, klør vi bare ved det allerede helede sår, som vi selv er en del af.»

Først når vi forbinder os med energien i verden, som Christensen forbinder med den basale andren, forundring og glæde i verden, først da bryder vi med den fiktion, at en energi formes i en entydig og resultatbestemt bevægelse. Vækstens billede er et entydigt billede hvor vi genkender noget bestemt og som derfor ikke bringer os udover vores eget spejlbillede. «At have viden om noget betyder at have ansvaret for det vi ikke ved,» skriver Christensen. Idet vi gør livet begribeligt, ganske vist indenfor en relativ horisont, får vi ansvaret for det ubegribelige. Fordi vi tyder enkelte områder af tilværelsen og dens verden, får vi ansvaret for helhedens mangetydighed.

OVERSKUD AF ENERGI

Den franske forfatter og sociolog Georges Bataille (1897–1962) forsøgte at vise at økonomiens problem ikke kan isoleres til knaphed på ressourcer.² Økonomien skal være generel, fordi den udtrykker menneskets måde at forholde sig til hele energigibevælgelsen på jorden.

Udgangspunktet for Bataille er at overskud er det som kendetegner energisituationen på jorden. Der findes en overflod af energi fra solen. Dette betyder at planter og andre levende organismer har mere energi end de har behov for, for at kunne vokse og fungere. Det særegne ved den menneskelige energi er frigørelsen af langt mere energi end det vi selv kan akkumulere. Globalt set bliver der produceret for

NATIONAL
THEATRET

★ PREMIERE
11. OKTOBER 2012
Amfiscenen

Oversatt av Olav Torbjørn Skare.
Med Jørgen Langhelle, Petronella Barker, Issaka Sawadogo, Hannah Wozene Kvam, Nils Golberg Mulvik, Birgitte Larsen, Hanne Skille Reitan, Ivar Furre Aam, Eirik Hallert og Ingrid Hjort. Musiker: Trond Akerø-Kleven. Regi: Yannis Houvardas.

Tlf. 815 00 811
www.nationaltheatret.no

DISPUTTEN
- EN GRUSOM OG EROTISK KOMEDIE
av Pierre de Marivaux

Foto: Marte Garmann